

De Staat van de Banken 2017

BANK

FAIRFIN
meer dan geld

BankWijzer®

De Staat van de Banken - 2017

Bijna tien jaar na de financiële crisis: er is veel gebeurd in het financieel systeem, maar is er ook veel veranderd?

In deze publicatie geeft FairFin enige toelichting bij de activiteiten van 18 financiële instellingen actief in België: ABK Bank, Argenta, AXA Bank, Bank J. Van Breda & Co., Belfius, Beobank, BNP Paribas, bpost bank, Crelan, Deutsche Bank, Europabank, Groupe CPH, ING, KBC, Keytrade Bank, Triodos Bank, Van Lanschot en vdk bank.

We kijken enerzijds in hoeverre deze banken rekening houden met maatschappelijke thema's: willen ze actief bijdragen aan de strijd tegen klimaatverandering? Sluiten ze bedrijven uit die gebruik maken van kinderarbeid of op andere manieren mensenrechten schenden?

Anderzijds bekijken we in hoeverre ze betrokken zijn bij de reële economie en hoe stabiel ze zijn: welk gedeelte van hun activa gaat naar kredieten voor Belgische gezinnen, bedrijven of de overheid? Hoe groot is hun buffer?

De bespreking van de banken wordt vooraf gegaan door een uitleg over de manier waarop wij banken toetsen en wat we van hen verwachten.

Waarom deze publicatie?

Banken hebben een bijzondere rol in de samenleving. Via financiering kunnen ze beslissen welke projecten wél en welke niet worden uitgevoerd, en op welke manier dat gebeurt.

FairFin onderzoekt wat ze doen met het spaargeld van hun klanten. Dat geld slaapt niet op de bank. Banken investeren het in bedrijven en projecten, met als bedoeling daar winst uit te genereren. Maar het ene bedrijf of project is het andere niet. FairFin brengt aan het licht welke banken wapens, schadelijke bedrijfsvoering en klimaatopwarming financieren. Ons doel is mensen te sensibiliseren en te activeren om hun bank hierop aan te spreken, bijvoorbeeld via onze website www.bankwijzer.be

En dat helpt dus echt. Nadat tal van burgers hun verontwaardiging over financiering van de Dakota Access Pipeline lieten blijken, stopte ING Bank dit voorjaar haar financiering aan dit project. Nadat we met twee andere NGO's begin dit jaar een rapport over controversiële mijnbouw publiceerden, zijn banken begonnen met het uitwerken van een beleid om deze schadelijke praktijken uit te sluiten voor financiering. En ook voor zaken die in sommige gevallen al langer worden uitgesloten, als financiering van de wapenindustrie, blijft het belangrijk om waakzaam te zijn en banken erop te blijven attenderen dat dit geen activiteiten zijn die veel klanten graag gefinancierd zien met hun geld.

De investeringen van vandaag bepalen de wereld van morgen. Voor maatschappelijke verandering moeten we niet rekenen op banken en hun aandeelhouders alleen. Wij als klant kunnen hen aanmoedigen om stappen te nemen naar een duurzaam en sociaal rechtvaardig beleid.

De investeringen van vandaag bepalen de wereld van morgen. Voor maatschappelijke verandering moeten we niet rekenen op banken en hun aandeelhouders alleen. Wij als klant kunnen hen aanmoedigen om stappen te nemen naar een duurzaam en sociaal rechtvaardig beleid.

Inhoudsopgave

Pagina 04 Hoe wij banken beoordelen

Pagina 06 De staat van de banken anno 2017 (overzicht)

Pagina 08 Grafieken reële economie en solvabiliteit, balanstotaal en winst

Pagina 09 Enkele cases uit de praktijk

- Klimaat
- Mijnbouw
- Wapens

Pagina 13 Bespreking per bank

- o ABK Bank
- o Argenta
- o AXA Bank
- o Bank J. Van Breda
- o Belfius
- o Beobank
- o BNP Paribas
- o bpost bank
- o Crelan
- o Groupe CPH
- o Deutsche Bank
- o Europabank
- o ING
- o KBC
- o Keytrade Bank
- o Triodos
- o Van Lanschot Bankiers
- o vdk bank

Pagina 32 Colofon

Hoe wij banken beoordelen

Alle banken zijn hetzelfde!

We horen het vaak, denken het af en toe, maar weten ook: helemaal waar is het niet.

Alle banken zijn hetzelfde! We horen het vaak, denken het af en toe, maar weten ook: helemaal waar is het niet. Deze 18 beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde, internationale en lokale, grote en kleine banken zijn appels en peren. Maar ze hebben allemaal een aanbod in België en daarom gaan we ze hier toch proberen te vergelijken. Hieronder lichten we de onderwerpen waar wij naar kijken bij die vergelijking, kort toe.

Beleid

Binnen het BankWijzer project scoren we het beleid van banken op negen maatschappelijke thema's: wapens, mensenrechten, arbeidsrechten, klimaat, natuur, belasting, corruptie, transparantie en bonussen. In deze publicatie, focussen we ons op de eerste vier thema's: dat zijn de thema's waar FairFin campagnes rond heeft gevoerd, waar de coalitiepartners binnen de Belgische BankWijzer rond werken en waar we het meest praktijkonderzoek naar hebben gedaan. In haar beleid geeft een bank aan welke bedrijven en overheden ze (niet) financiert. Zo'n beleid is in de beste gevallen publiek beschikbaar, duidelijk en wordt breed toegepast.

Praktijk

Vervolgens checken we: past een bank haar beleid ook toe in de praktijk? Sluit ze effectief steenkoolbedrijven uit als haar beleid zegt dat dat de bedoeling is? Hoeveel controversiële bedrijven werden gefinancierd; hoe en voor hoeveel geld? Het afgelopen jaar heeft FairFin meegewerkt aan verschillende praktijkonderzoeken en bijbehorende campagnes, waaronder:

- *Don't bank on the bomb* (PAX, december 2016)
- *Gedolven grondstoffen, ontgonnen winsten* (11.11.11, Broederlijk Delen en FairFin, januari 2017)
- *Fossilvrije banken in strijd tegen de koolstofzeepbel* (Klimaatcoalitie, april 2017)
- *Dirty Profits V* (Facing Finance, februari 2017)

Gegevens uit deze studies worden doorheen deze publicatie als referentie, steekproef of illustratie aangehaald.

Stabiliteit en reële economie

Met het geld dat de bank toevertrouwd krijgt, kan ze een heel brede waaier van activiteiten uitvoeren: leningen geven aan particulieren, aan kleine of grote bedrijven om hun economische activiteiten uit te bouwen, aan lokale overheden of aan andere financiële instellingen.

Het gecreëerde geld kan echter ook gebruikt worden door de bank om zelf actief te zijn op financiële markten waar investeerders handel drijven in financiële producten. Ze kunnen aandelen en obligaties van (vaak grote) bedrijven op de markt brengen en verhandelen. Ze kunnen euro's, dollars, yen, ponden en andere munten verhandelen en complexe producten zoals herverpakte leningen of afgeleide producten creëren en verhandelen. Tenslotte kan de bank het geld beleggen in de vele financiële producten die er op de financiële markten bestaan.

In het algemeen is er een duidelijke meerwaarde voor reële economische activiteiten en de samenleving in het algemeen bij het geven van leningen. Dit is veel minder duidelijk bij de activiteiten van banken op financiële markten. We bekijken het bedrag dat de bank in derivaten (afgeleide beleggingsinstrumenten) steekt als indicator van de mate waarop een bank actief is op financiële markten.

We beoordelen ook of een bank stabiel is, o.a. aan de hand van het eigen vermogen. Dat is het geld dat de aandeelhouders zelf in de bank hebben zitten. Dit is de ultieme buffer die een bank heeft om verliezen op te kunnen vangen als klanten hun leningen niet kunnen terugbetalen of als ze verlies maakt op investeringen die ze gedaan heeft op financiële markten. Een eigen vermogen van 10% wordt als goede norm gezien. Financiering via spaargeld van klanten zien wij ook als een stabiele vorm van financiering. Als een bank voor de financiering van haar activiteiten heel afhankelijk is van externe financiering bij externe investeerders, kan ze bij ongunstige marktomstandigheden, zoals tijdens de financiële crisis van 2008, sneller moeilijkheden ondervinden om haar dagelijkse activiteiten te financieren dan een bank die zich voornamelijk financiert met de deposito's van klanten.

Een laatste factor die we onder dit kopje vermelden, is of een bank al dan niet beursgenoteerd is. Als een bank beursgenoteerd is, wil dat zeggen dat een aandeelhouder van de bank eender welke investeerder op de beurs kan zijn, kleine particuliere beleggers maar ook grote institutionele investeerders. Aandelen van de bank kunnen met een vingerknip gekocht en verkocht worden. Om aantrekkelijk te blijven voor investeerders, heeft de bank de neiging te willen bewijzen hoe winstgevend ze is. Ze is er daarom heel erg op gericht om zoveel mogelijk winst te maken op korte termijn. Elke andere prioriteit, zoals zorgen dat lokale bedrijven voldoende krediet krijgen of dat geld naar duurzame activiteiten vloeit, komt hoogstens op de tweede plaats. De nadruk op korte termijnwinst heeft tot gevolg dat de bank die leningen gaat geven en investeringen gaat doen waar ze verwacht het meeste winst te kunnen boeken en waar ze het minste kapitaal voor in reserve moet houden.

Manier van werken

Hier bekijken we in hoeverre de bank transparant communiceert. We kijken ook naar haar bonusbeleid. Bonussen die gebaseerd zijn op (persoonlijke of algemene) financiële criteria kunnen leiden tot een verhoogd risico of korte termijn denken. Als we iets opvallends hebben gevonden in de manier waarop de bank omgaat met het thema belasting, zullen we dat ook hier vermelden. Bij de kleinere banken zonder duurzaamheidsbeleid maken we ook melding van een eventueel intern duurzaamheidsbeleid (dat gaat om het verminderen van de ecologische voetafdruk van eigen activiteiten als mobiliteit, papierverbruik etc.). Op zich beoordelen we dit als minder belangrijk, want de impact ervan is beperkt ten opzichte van het investeringsbeleid, maar voor deze banken kan het wellicht een aanknopingspunt zijn naar een uitbreiding van dit beleid naar hun financieringen.

Een eerste indruk van de score van banken op bovengenoemde criteria tonen we in de overzichtstabel op de volgende pagina's.

> Omdat bankactiviteiten niet stoppen aan landsgrenzen, zijn de resultaten van dit onderzoek meestal op de gegevens van de hele bankgroep gebaseerd. Een uitzondering is gemaakt voor de score 'reële Belgische economie' in de overzichtstabel. Daar keken we naar de ratio van de Belgische vestiging.

Om aantrekkelijk te blijven voor investeerders, heeft een beursgenoteerde bank de neiging te willen bewijzen hoe winstgevend ze is.

Overzicht Staat van de Banken 2017

	niet-beursgenoteerd										beursgenoteerd							
	internationaal				lokaal						internationaal						lokaal	
	Triodos Bank	Van Lanschot	Keytrade Bank	Beobank	vdk bank	Argenta	Belfius	Banque CPH	Crelan	Europabank	Axa	Deutsche Bank	ING	KBC	BNP Paribas	bpost bank	ABK Bank	Bank J. Van Breda & Co.
Structuur aandeelhouderschap	Nederlandse private stichting	Nederlandse private bank	Franse coöperatieve bankengroep	Franse coöperatieve bankengroep	maatschappelijke en private aandeelhouders	familiale en coöperatieve aandeelhouders	eigendom van de Belgische overheid	Belgische coöperatieve bank	Belgische coöperatieve bankengroep		beursgenoteerde bankgroep	beursgenoteerde bankgroep	beursgenoteerde bankgroep	beursgenoteerde bankgroep	(deels) beursgenoteerde internationale bankgroep		Belgische beursgenoteerde bankgroep	
Doelgroep	particulieren en KMO's	particulieren en zelfstandigen	particulieren	particulieren	particulieren en KMO's	particulieren	particulieren, zelfstandigen, (overheids-) ondernemingen	particulieren en KMO's	particulieren, KMO's en (agrarische) ondernemingen	particulieren, zelfstandigen en KMO's	particulieren en zelfstandigen	particulieren	particulieren, zelfstandigen en ondernemingen	particulieren, zelfstandigen en ondernemingen	particulieren, zelfstandigen en ondernemingen	particulieren	particulieren en kaderleden	ondernemers en vrije beroepen
Aantal agentschappen	2	8	0	243	82 (Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen)	498	724	29 (Wallonië)	701	45	630	33	673	542	771	670	5 (Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen)	35
Financiering Belgische reële economie (leningen / totale activa) *	70%	16%	3%	72%	45%	73%	51%	61%	81%	77%	74%	3%	59%	52%	46%	14%	72%	85%
Solvabiliteit bankgroep (eigen vermogen/ totale activa) *	10%	9%	5%	7%	7%	5%	5%	12%	6%	6%	8%	4%	6%	6%	5%	5%	10%	10%
Duurzaam investeringsbeleid	93%	70%	geen beleid	geen beleid	62%	53%	35%	geen beleid	geen beleid	geen beleid	beperkt beleid	30%	52%	44%	29%	geen beleid	geen beleid	geen beleid
Bonussen ('nee' = groen)																		
Duurzame spaarrekening ('ja' = groen)																		
Duurzame beleggingsproducten ('ja' = groen)																		
Duurzaam pensioensparen ('beperkt' = oranje)																		
Zichtrekening en bankkaarten voor particulieren			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Hypothecair krediet	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓

* zie grafiek pagina 8

Extra aandachtspunt: welke duurzame producten biedt een bank aan?

Voor de evaluatie van het duurzaam investeringsbeleid (en de score van de Bankwijzer) kijken we naar het algemeen beleid van de bank en niet naar eventuele min of meer duurzame nicheproducten die ze aanbiedt. In bovenstaande tabel komen die wel terug.

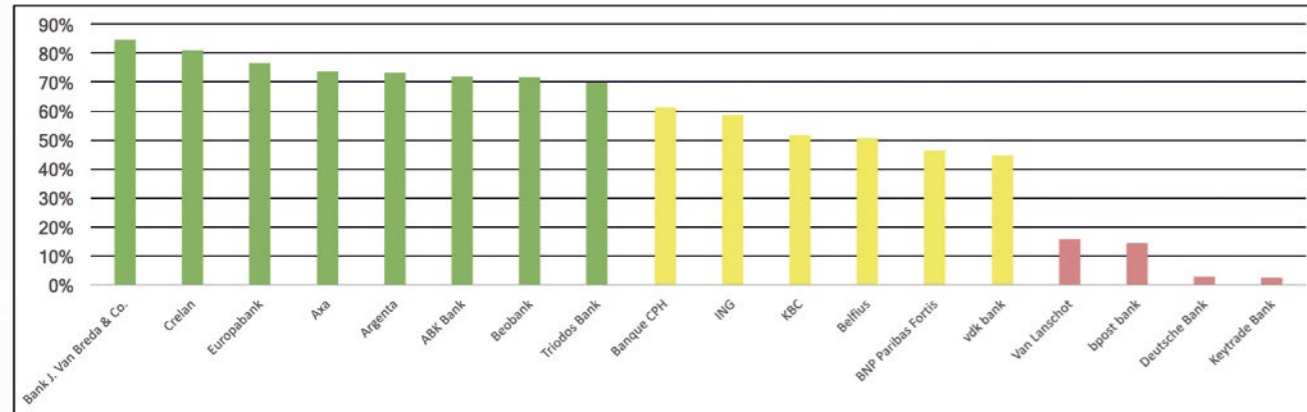
Bij de evaluatie van de spaarrekeningen hebben we twee spaarrekeningen gevonden die enkel specifieke duurzame projecten financieren (*impact investing* genaamd). Twee andere banken passen bepaalde duurzaamheidsprincipes (of uitsluitingscriteria) toe voor het aanwenden van het spaargeld.

Steeds meer banken hebben naast hun klassieke aanbod een aanbod duurzame beleggingsproducten ontwikkeld. Vaak is dit aanbod echter beperkt en wordt dit niet naar voor geschoven. In sommige gevallen zijn het daarenboven slechts nicheproducten en geen evenwichtig gespreide beleggingsvoorstellen. Voor de evaluatie van de duurzame beleggingsproducten hebben we nagekeken wat de banken aanbieden op hun website.

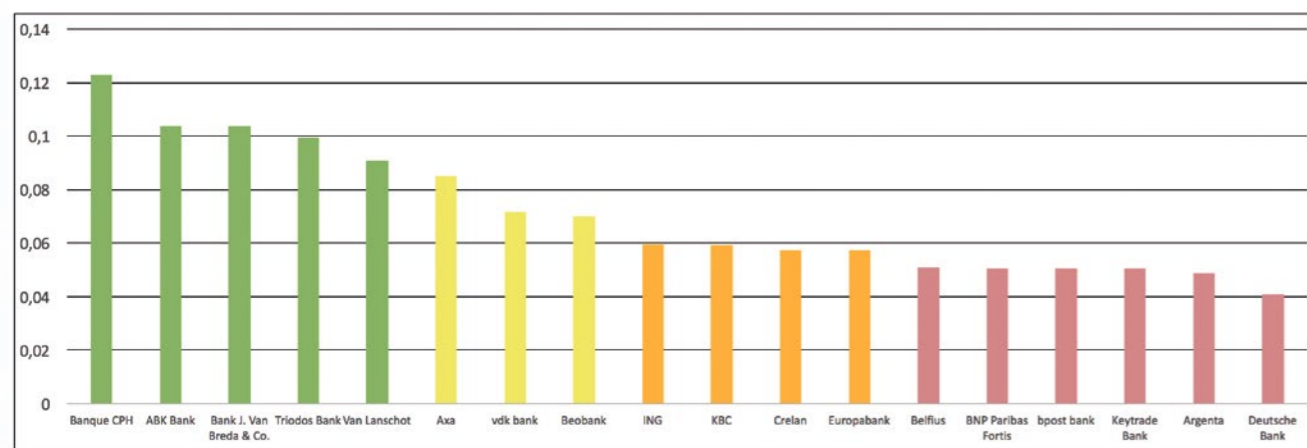
Terwijl pensioensparen vaak de eerste of enige belegging is die veel mensen doen, bestaat er vandaag nog altijd geen enkele echt duurzame optie. Sommige banken hebben wel al enkele eerste stappen gezet, maar dit zijn vaak slechts beperkte initiatieven. Daar zou echter verder aan gewerkt worden met extra duurzaamheidscriteria. Hopelijk kunnen we tegen de volgende Staat van de Banken een echt duurzaam pensioenspaarproduct in het overzicht terugvinden.

Grafieken reële economie en solvabiliteit, balanstotaal en winst

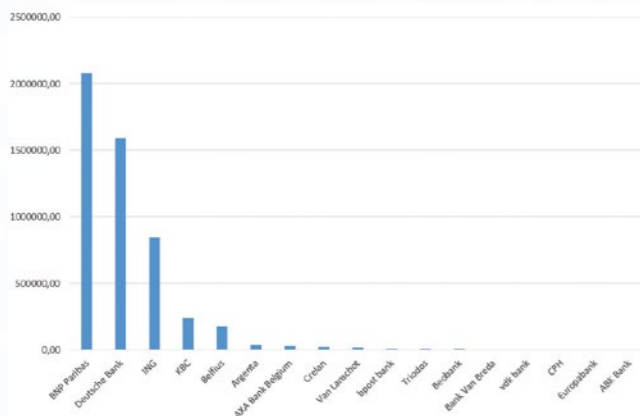
Financiering Belgische reële economie (leningen/ totale activa)

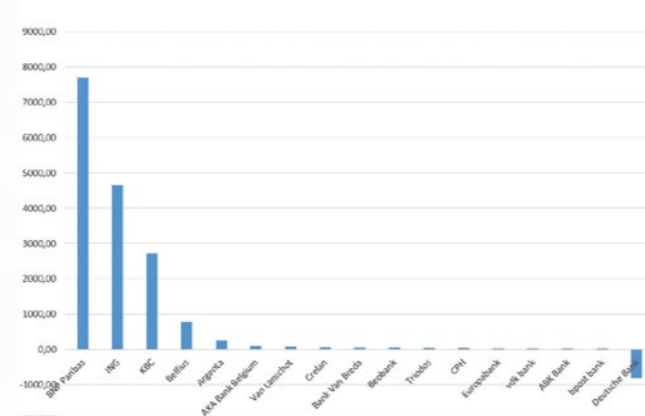
Solvabiliteit (eigen vermogen/ totale activa)

Totale activa (miljoen euro)

Winst voor belasting (miljoen euro)

Alle cijfers komen uit de jaarverslagen 2016, m.u.v. die van Keytrade Bank (die geen jaarverslag heeft). Voor de ratio reële economie hebben we daar naar de cijfers van 2015 gekeken, voor de solvabiliteit keken we naar de cijfers van de groep Arkéa.

De praktijk CASE 1:

investeringen in FOSSIELE BRANDSTOFFEN

Het klimaatverdrag van Parijs stelt dat de opwarming van ons klimaat ver onder de 2 graden beperkt moet worden en dat inspanningen gedaan moeten worden om die tot 1,5 graden te beperken. Fossiele brandstoffen zijn een van de belangrijkste oorzaken van klimaatopwarming. Als we de fossiele brandstofbedrijven hun gang laten gaan, zitten we in 2036 al aan een opwarming van 2°C.

Banken kunnen een belangrijke rol spelen bij de broodnodige omslag naar een koolstofarme economie door hun financiering van de steenkool-, olie- en gassector te reguleren en aan banden te leggen. In opdracht van de Klimaatcoalitie deed FairFin dit jaar onderzoek naar de rol van de vier belangrijkste banken op de Belgische markt bij het financieren van fossiele brandstoffen: BNP Paribas, ING, KBC en Belfius. Gezien de noodzaak aan spoedige uitstapscenari's voor steenkoolmijnen, olie- en gasvelden en steenkoolcentrales, concentreerden we ons op de financiering aan bedrijven met de grootste reserves aan fossiele brandstoffen en aan bedrijven die het meeste elektriciteit produceren op basis van steenkool. Daarnaast evalueerden we ook het beleid van deze banken bij het financieren van fossiele brandstoffen.

In totaal ging er van BNP Paribas, ING en KBC meer dan 33 miljard euro aan leningen en uitgegeven obligaties en aandelen naar de fossiele brandstoffensector. Hiervan financiert BNP Paribas bijna 26 miljard euro en ING 7 miljard euro. KBC neemt met 551 miljoen euro een veel kleiner deel van de leningen en obligaties voor haar rekening. Bij Belfius vonden we geen leningen of uitgifte van aandelen of obligaties. Dat komt alleszins voor een stuk doordat Belfius zich meer op de financiering van de Belgische economie richt.

BNP Paribas, ING, KBC en Candriam, dat fondsen voor Belfius levert, hebben daarnaast ook voor 7 miljard euro aandelen van deze bedrijven in hun portefeuille voor eigen rekening en/of voor rekening van derden. Ook hier loopt het merendeel van de beleggingen via BNP Paribas, maar KBC en Belfius (via Candriam) spelen eveneens een belangrijke rol. Niet alle beleggingen van Candriam kunnen echter op Belfius verhaald worden, aangezien niet alle beleggers van Candriam klanten van Belfius zijn. Bij KBC is het bedrag dat de bank belegt in aandelen van de geselecteerde bedrijven veel hoger dan het bedrag uit leningen en uitgegeven obligaties en aandelen. De rol van ING is zeer beperkt.

De vier onderzochte banken hebben de laatste jaren beleid ontwikkeld voor de financiering van fossiele brandstoffen, hoofdzakelijk steenkool. Het is een belangrijke stap dat ze hun verantwoordelijkheid als financier erkennen. Maar dit beleid volstaat niet: alle onderzochte banken hebben nog investeringen in steenkool en andere fossiele brandstoffen.

Meer info en het volledig onderzoek op www.bankroute.be

De praktijk CASE 2: investerings in CONTROVERSIËLE MIJNBOUW

Foto: Daldykan River op 7 september 2016 © Alex Kokcharov

Metaalmijnbouw heeft een bedenkelijke reputatie. In het kielzog van de globale vraag naar natuurlijke rijkdommen in het algemeen en metalen in het bijzonder ontstaan sociale conflicten, mensenrechtenschendingen, verstoerde of verwoeste natuur en slecht bestuur. De problematische cases vinden we voornamelijk terug in grondstofrijke landen in Azië, Afrika en Latijns-Amerika, terwijl wij belangrijke afnemers zijn van die grondstoffen. Zo heeft ook de Belgische burger een link met die conflicten: enerzijds als consument (van bijvoorbeeld elektronische apparaten), anderzijds ook als spaarder, omdat banken spaargeld investeren in mijnbouwbedrijven.

Begin 2017 publiceerde FairFin met 11.11.11 en Broederlijk Delen in het kader van BankWijzer een onderzoek naar investeringen in twintig controversiële mijnbedrijven. In de periode 2011–2016 (augustus) investeerden negen van 'onze' banken 34 miljard dollar in de vorm van leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties in deze bedrijven en in september 2016 hadden ze er voor 2,1 miljard dollar obligaties en aandelen van in bezit. BNP Paribas, Deutsche Bank en ING Group zijn de grootste financiers op vlak van leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties. Wat betreft de financiële relatie in de vorm van aandelenparticipaties en participaties in obligaties is Deutsche Bank met voorsprong de grootste investeerder in de geselecteerde bedrijven, gevolgd door BNP Paribas en KBC.

We presenteren hier kort twee cases: één uit het bovengenoemde onderzoek en één uit Dirty Profits V (Facing Finance, 2017).

Glencore schendt wereldwijd de mensenrechten: in Espinar (Peru) houdt de lokale bevolking het bedrijf Xstrata (dat in 2013 fuseerde met Glencore) verantwoordelijk voor water- en bodemvervuiling, gezondheidsproblemen en veesterfte. Tijdens een protest in 2012 kwamen twee burgers om en raakten zeventig mensen gewond door gewelddadig politieoptreden. Ondersteund door internationale organisaties voeren gemeenschappen uit Espinar een rechtszaak tegen Glencore in Londen, waarbij ze het bedrijf ervan beschuldigen mede verantwoordelijk te zijn voor moord, verwondingen en onwettige aanhoudingen. Onderzoek door de Latijns-Amerikaanse burgerorganisatie Red Sombra (april 2017) toont vergelijkbare cases van milieuvervuiling en schendingen van de mensenrechten in o.a. Bolivia, Colombia en Argentinië. In DR Congo wordt Glencore in verband gebracht met dwang- en kinderarbeid en belastingontwijking.

Investerings tussen 2011 en 2016

BNP Paribas: 4505,3 miljoen euro
Deutsche Bank: 2684,8 miljoen euro
ING: 2084,2 miljoen euro
KBC: 638,9 miljoen euro

Norilsk Nickel (Rusland) produceert palladium, koper, nikkel en platinum en opereert boven de poolcirkel. In 2009 sloot het Noors Pensioenfonds Norilsk Nickel uit van financiering door de ernstige milieuschade die ze toebrengt, met name in de stad Norilsk. In september 2016 had een van de fabrieken gelekt in de Dalkyan rivier, die daardoor fel rood kleurde. Na eerst te ontkennen en te zeggen dat die rivier altijd zo'n kleur had, gaf het bedrijf toe dat er een lek was ontstaan door zware regenval. NASA satellieten wijzen uit dat dit de laatste drie jaar minstens jaarlijks gebeurde, wat wijst op een probleem met de dam. Een studie uit 2013 wijst uit dat de Norilsk sterk vervuild is en dat de bevolking lijdt aan ziektes aan de luchtwegen. De afdeling van Norilsk Nickel die de Kola MMC fabriek runt, is schuldig bevonden aan het omkopen van Russische milieubeambten. Nikkel gaat de komende jaren belangrijk worden voor duurzame energieoplossingen. De manier waarop Norilsk Nickel opereert, maakt dat ze voorlopig geen deel van die oplossing is.

Investerings tussen 2013 en 2016

BNP Paribas: 103,3 miljoen euro
Deutsche Bank: 137,7 miljoen euro
ING: 427,3 miljoen euro
KBC: 6,6 miljoen euro

Volledige onderzoeken te lezen op:

- www.fairfin.be/gedolven-grondstoffen-ontgonnen-winsten
- www.facing-finance.org/en/publications/dirty-profits-5

De praktijk CASE 3:

investerings in WAPENPRODUCENTEN

Banken actief in België investeren helaas nog altijd in producenten van controversiële wapens. Het internationale rapport *Don't bank on the bomb* toonde in december 2016 dat ING (457 miljoen dollar), BNP Paribas (9008 miljoen dollar), Deutsche Bank (5154 miljoen dollar) en KBC (117 miljoen dollar) blijven investeren in kernwapens. Onderstaande cases komen uit het rapport *Dirty Profits V* (Facing Finance, 2017).

Leonardo (Italië) heette tot april 2016 Finmeccanica en staat op de 9de plaats van SIPRI's lijst van wapenproducenten. Leonardo maakt nucleaire wapens en is betrokken bij de ontwikkeling en productie van onbemande gevechtsvoertuigen. Dit zou voor een gigantische evolutie in het oorlogvoeren kunnen zorgen, die hoogstwaarschijnlijk niet aan de internationale wet van de mensenrechten tegemoet komt. Leonardo verkoopt militaire uitrustingen aan landen die betrokken zijn bij conflicten en/ of bekend voor schendingen van de mensenrechten, waaronder geweld tegen burgers. Tenslotte wordt Leonardo in verband gebracht met omkoping en corruptie. In april 2016 werd de voormalig directeur van Finmeccanica veroordeeld tot vier-en-een-half jaar gevangenisstraf.

Hanwha Corporation werd opgericht in 1952 in Zuid-Korea en is de grootste defensieproducent van Korea. Hanwha doet sinds kort in robotwapens: een versie kan automatisch mensen detecteren die een grens oversteken en zonder menselijke tussenkomst een schot afvuren. Hanwha is ook betrokken bij de productie van clustermunition, reden voor het Noors Pensioenfonds om het bedrijf uit te sluiten van financiering. De voorzitter van Hanwha werd in 2012 veroordeeld voor corruptie maar staat nu opnieuw aan het hoofd.

Hewlett Packard Enterprise Co is een wereldwijd bedrijf dat we kennen van computers, technologie en IT. In 2008 nam HP wat nu 'HP Enterprise Services' is over van EDS Israël en is op die manier betrokken bij de Israëlische bezettingen in Palestina. Het bedrijf levert computergestuurde systemen aan het Israëlisch ministerie van Defensie. Het Basel systeem bijvoorbeeld, is een automatisch controlesysteem waarbij Palestijnse arbeiders op basis van gezichts- en handherkenning het bezette gebied binnen kunnen. Ook voor het Israëlisch leger levert HP dergelijke biometrische apparatuur, waarmee Israël meer en meer informatie van het Palestijnse volk verzamelt om het hiermee onder toezicht te houden. HP staat op de 43ste plaats in SIPRI's lijst van wapenproducenten.

Investerings tussen 2013 en 2016

Belfius: 23,0 miljoen euro
BNP Paribas: 311,5 miljoen euro
Deutsche Bank: 91,0 miljoen euro
KBC: 2,2 miljoen euro

Investerings tussen 2013 en 2016

Naar aanleiding van deze informatie uit het Dirty Profits rapport die FairFin in juni 2017 overbracht aan KBC, heeft KBC direct besloten de aandelen Hanwha Techwin die zij had te verkopen en dit bedrijf op de blacklist te zetten.

Deutsche Bank: 2,6 miljoen euro

Investerings tussen 2013 en 2016

Belfius: 4,3 miljoen euro
BNP Paribas: 313,9 miljoen euro
Deutsche Bank: 339,8 miljoen euro
ING: 159,0 miljoen euro
KBC: 14,9 miljoen euro

Bespreking per bank

In het gedeelte dat volgt bespreken we de volgende banken:

- o ABK Bank
- o Argenta
- o AXA Bank
- o Bank J. Van Breda
- o Belfius
- o Beobank
- o BNP Paribas
- o bpost bank
- o Crelan
- o Groupe CPH
- o Deutsche Bank
- o Europabank
- o ING
- o KBC
- o Keytrade Bank
- o Triodos
- o Van Lanschot Bankiers
- o vdk

ABK Bank

ABK Bank is ook gekend als het voormalige Antwerps Beroepskrediet. In 2011 werd Antwerps Beroepskrediet overgenomen door Bank J. Van Breda & Co. en omgevormd tot ABK Bank. Ze werkt nauw samen met Delen Private Banking, dat net als Bank J. Van Breda & Co. ook tot de beursgenoteerde groep Ackermans & van Haaren behoort.

De bank heeft naast haar hoofdzetel vier filialen, allen gelegen in de provincie Antwerpen. In 2016 werd in Gent een filiaal geopend. ABK Bank is gespecialiseerd in vermogensbeheer voor kaderleden en particulieren.

Beleid

De bank heeft geen enkel publiek uitsluitingsbeleid inzake investeringen in maatschappelijk schadelijke praktijken. Zowel veilige als risicovolle beleggingen staan eigenaardig genoeg onder de noemer "sparen" op de website van ABK Bank, wat voor verwarring en onaangename verrassingen kan zorgen. Er wordt geen enkele informatie gegeven over de inhoud van de beleggingsproducten. Het is dus onmogelijk te weten waarin belegd wordt en in welke mate dit op een onethische of onduurzame dit gebeurt.

Praktijk

Een steekproef wijst uit dat beleggingsproducten van Delen Private Bank, die aangeboden worden via ABK bank, effecten bevatten van bedrijven actief in controversiële sectoren: wapenproductie (Airbus), fossiele brandstoffen (Exxon Mobil, Gazprom, ENI, BP, Total, Shell en Petroleo Brasileiro), controversiële mijnbouw (Rio Tinto, BHP Billiton) en andere (Pfizer). Idem voor de levensverzekeringen die o.a. beheerd worden door AG Insurance NV.

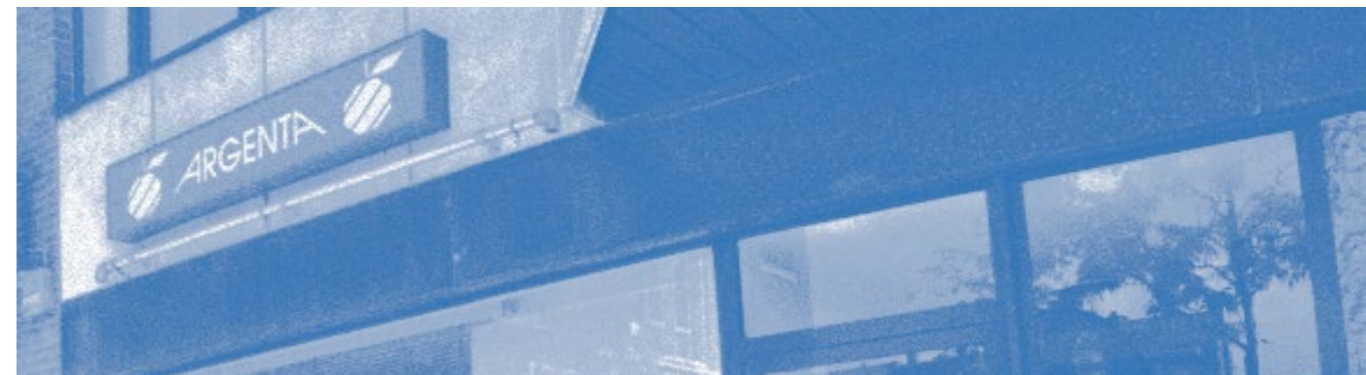
Het is van belang de conclusies over ABK bank relatief te beschouwen. ABK bank maakt immers deel uit van een grotere groep rond Bank J. Van Breda & Co.

Stabiliteit en reële economie

ABK bank beperkt zich hoofdzakelijk tot de kerntaken van het bankieren en financiert de reële economie. Het merendeel van de middelen (72,15%) wordt omgezet in kredieten. De groep waartoe de bank behoort, Ackermans & Van Haaren, is beursgenoteerd. Dit kan de druk op korte termijnrendementen verhogen. Uit de cijfers blijkt dat ABK bank een erg groot eigen vermogen heeft (39% van het balanstotaal). Een onbekend deel daarvan wordt echter wel ingezet om de kredietportefeuille van Bank Van Breda in te dekken, dus het is onduidelijk in hoeverre deze buffer de bank echt stabiel maakt.

Manier van werken

De informatie beschikbaar via de website en publieke documenten laat te wensen over. Het beleid inzake bonussen en verloning, noch de sectoren waarin beleggingsportefeuille van de bank investeert, laat staan de concrete namen en de aangeboden beleggings- en verzekeringsproducten worden publiek bekendgemaakt. Er wordt geen melding gemaakt van een intern beleid rond het beperken van de eigen ecologische voetafdruk.

Argenta Bank

Argenta is de vijfde grootste bankinstelling van België. De bank is eveneens vertegenwoordigd in Nederland en Luxemburg. Haar hoofdzetel is gevestigd in Antwerpen. Het Belgische kantorennetwerk van Argenta bestond eind 2016 uit 498 verkooppunten. Deze worden beheerd door 417 zelfstandige kantoorhouders en hun medewerkers en 880 collega's in loondienst van Argenta. Naar eigen zeggen bestaat haar kernbedrijvigheid uit het aanbieden van spaar- en beleggingsproducten, kredieten en verzekeringen.

Beleid

Argenta heeft een eerste stap naar een klimaatbeleid gezet. Bij haar investeringen volgt zij de richtlijnen van het Noors pensioenfonds waarbij niet wordt geïnvesteerd in bedrijven die hun omzet voor meer dan 30% uit steenkool halen. Er is geen beleid voor uitsluiting van olie- en gasbedrijven. In 2016 werd gewerkt aan de verdere onderbouwing van het duurzaamheidsbeleid voor beleggingsfondsen. De bank stelt dat dit beleid in 2017 zal worden uitgebreid naar alle Argenta-fondsen, wat een zeer waardevolle stap zou zijn. Het mensenrechten- en arbeidsrechtenbeleid van Argenta is matig. In haar jaarverslag heeft Argenta in algemene bewoordingen gesteld dat investeringen en financieringen geen negatieve impact mogen hebben op mensenrechten. In haar ethisch handvest geeft Argenta aan de grondprincipes van de universele mensenrechten zoals ze geformuleerd staan in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens te respecteren. De bank maakt niet voldoende duidelijk hoe zwaar deze principes wegen in concrete investeringsbeslissingen. Uit *Gedolven grondstoffen, ontgonnen winsten* blijkt dat Argenta hiermee de poort open zet voor investeringen in controversiële mijnbouw. Over kinderarbeid wordt wel duidelijk gesteld dat dit onacceptabel is. Het wapenbeleid van Argenta is heel goed. De bank sluit investeringen in controversiële wapens (bijv. clustermunities, anti-persoonsmijnen en witte fosfor, maar ook de nucleaire sector) uit.

Praktijk

Uit ons onderzoek blijkt dat Argenta, of beleggingsfondsen die de bank aanbiedt, 1 miljoen dollar investeert in controversiële mijnbouwbedrijven. Dirty Profits V toont aan dat Argenta ook

andere bedrijven financiert die hun verantwoordelijkheid voor mens en milieu niet opnemen. Zo investeert Argenta 1,27 miljoen euro in Mylan, een Amerikaanse farmabedrijf dat grote gebieden in India vervuult met chemische stoffen; 0,49 miljoen in Volkswagen, dat nog altijd het gebrek aan verantwoordelijkheid bij het uitbrengen van haar sjoemelsoftware niet onder controle heeft en 8,91 miljoen in Bayer, dat onder vuur ligt wegens controverses met pesticiden.

Stabiliteit en reële economie

Argenta scoort goed op de verschillende ratio's: ze zet bijna driekwart van haar middelen in voor leningen aan de reële economie en teert voornamelijk op spaarinlagen van haar klanten (87%). Voorts houdt de bank zo goed als geen derivaten aan. Argenta heeft een eigen vermogen van 5%.

Manier van werken

De transparantie van Argenta is voldoende. Er is openheid over de toepassing het duurzaamheidsbeleid en de bedrijven waar via de beleggingsfondsen in wordt geïnvesteerd, maar niet over de overheden of ondernemingen waar krediet aan wordt verleend. Het bonusbeleid van Argenta is volgens onze normen uitstekend: bij Argenta is er op geen enkel niveau sprake van variabele verloning. Dit is een bewuste governancekeuze van de bank om te vermijden dat het nastreven van kortetermijndoelstellingen ten koste zou gaan van de objectieven van Argenta op langere termijn.

AXA Bank

AXA is een internationale bank- en verzekeringsgroep. De Franse groep is beursgenoteerd en actief in 56 landen. AXA Groep is een beursgenoteerde naamloze vennootschap en erkend als bank- en verzekeringsgroep naar Frans recht. De activiteiten van de AXA Groep in België zijn ondergebracht in drie aparte ondernemingen, die voor 100% in handen zijn van de Franse moedergroep AXA.

- De verzekeringsactiviteiten zijn ondergebracht in de naamloze vennootschap AXA Belgium.
- De bankactiviteiten zijn ondergebracht in AXA Bank Belgium (tot mei 2017 Axa Bank Europe genaamd).
- Daarnaast is er het in Luxemburg geregistreerde beursvennootschap AXA Investment Managers Benelux (AXA IM Benelux) dat ook onrechtstreeks in handen is van AXA Groep.

AXA Bank Belgium was oorspronkelijk ook actief in het buitenland, maar in 2012 werden de activiteiten in Zwitserland stopgezet en in 2013 volgden die in Tsjechië en Slowakije. Begin februari 2016 werd AXA Bank Hungary verkocht aan de grootste bank in Hongarije, OTP Bank. Met dit transformatieplan wenste AXA Bank Belgium zich enkel nog te focussen op de Belgische markt.

Beleid

AXA Groep heeft een specifiek beleid ontwikkeld met betrekking tot investeringen in: controversiële wapens, voedingsderivaten, palmolie, houtwinning, gebruik van landbouwgrond, kolen (ontginning en verbranding) en tabak. Dat beleid is van toepassing op de verzekeringsproducten van AXA Belgium. Het meest opmerkelijk is dat AXA besloot om investeringen en verzekeringsondersteuning te stoppen voor bedrijven die meer dan 50% van hun omzet halen uit steenkoolontginning of energieopwekking. AXA Bank Belgium heeft echter geen concreet beleid, enkel een verklaring op haar website en zes producten die ze 'verantwoord investeren' noemt, zonder verdere verduidelijking.

Praktijk

In de praktijk zijn nog veel vorderingen te maken. Tussen de zes fondsen aangeboden door AXA IM (via AXA Bank Belgium) die het (eigen) label 'verantwoord investeren' meekrijgen, vinden we in het fonds 'Framlington Eurozone RI' effecten van bedrijven actief in wapenproductie (Airbus Group), fossiele brandstoffen (ENI, Total) en omstreden textielindustrie (Inditex) terug. Het fonds 'Framlington Human Capital' heeft in boekjaar 2016 voor 2,28% geïnvesteerd in bedrijven actief in de olie- en gasindustrie en voor 3,92% in bedrijven actief in de luchtvaart en defensie.

Steekproeven bij andere fondsen van AXA IM, wijzen eveneens op investeringen in controversiële bedrijven en sectoren.

Stabiliteit en reële economie

AXA Bank Belgium beperkt zich tot de kerntaken van het bankieren en financiert de reële economie. De bank financiert zich voornamelijk met deposito's (79,9%) en het merendeel van de middelen (73,77%) wordt omgezet in kredieten. AXA Bank Belgium beschikt wel over een laag eigen vermogen van 4,22%. AXA Groep is beursgenoteerd. Dit kan de druk op korte termijrendementen verhogen.

Manier van werken

Het beeld omtrent transparantie bij AXA is diffuus. Er is veel informatie terug te vinden op de websites en er worden veel documenten gepubliceerd. Zowel bij de verzekeringen (AXA Belgium) als bij de bank (AXA Bank Belgium) is er een intern beleid m.b.t. de ecologische impact van de organisatie. Namen van bedrijven waar de bank krediet aan verleend of een sectorale verdeling van de assets zijn evenwel niet terug te vinden. Het loon van zowel commerciële medewerkers als directiecomitéleden van AXA Bank Belgium bevat een vast en variabel deel. Dit variabel deel wordt bepaald aan de hand van individuele prestaties en bedrijfsprestaties.

Bank J. Van Breda

De aandelen van Bank J. Van Breda zijn voor 100% verankerd in de holding Finaxis, die voor 78,75% in handen is van Ackermans & Van Haaren en voor 21,25% in handen van Promofi (een holding die zelf weer voor 15% eigendom is van Ackermans & Van Haaren). Er zijn sterke banden met Delen Private Bank, die tot dezelfde groep behoort. Bank Van Breda is op haar beurt voor 99,99% eigenaar van ABK bank.

Bank Van Breda is enkel actief in België en richt zich exclusief op ondernemers en mensen met vrije beroepen. De hoofdzetel van de bank is gelegen in Antwerpen. Daarnaast zijn er 39 filialen verspreid over heel België.

Beleid

Bank Van Breda gebruikt geen uitsluitingsbeleid inzake investeringen in maatschappelijk schadelijke praktijken. Niet voor leningen en investeringen voor eigen rekening en wellicht ook niet voor de beleggingen voor rekening van cliënten.

Praktijk

Een steekproef wijst uit dat beleggingsproducten van Delen Private Bank, die aangeboden worden via Bank Van Breda, effecten bevatten van bedrijven actief in controversiële sectoren: wapenproductie (Airbus), fossiele brandstoffen (Exxon Mobil, Gazprom, ENI, BP, Total, Shell en Petroleo Brasileiro), grootschalige mijnbouw (Rio Tinto, BHP Billiton) en andere (Pfizer). Idem voor de levensverzekeringen die beheerd worden door AG Insurance NV. De andere partner van Bank Van Breda voor vermogensbeheer is Fidelity, een internationale vermogensbeheerder. Een kleine steekproef naar Europese beveks aangeboden door Fidelity wijst uit dat deze effecten bevatten van bedrijven actief in de wapen-, fossiele brandstof- en tabaksector.

Stabiliteit en reële economie

Bank Van Breda gedraagt zich als klassieke depositobank. Ze financiert haar activiteiten voornamelijk met deposito's (83,73%). Het meeste van de middelen wordt besteed aan het verlenen van krediet (84,60%). De bank heeft een betrekkelijk groot eigen vermogen (10,4%). De groep waartoe de bank behoort, Ackermans & Van Haaren, is echter beursgenoteerd, wat de druk op korte termijrendementen kan verhogen.

Manier van werken

Transparantie over de beleggingen laat te wensen over. Namen van bedrijven die de bank financiert of waarin belegd wordt, worden niet bekendgemaakt. Er wordt ook geen melding gemaakt van een intern beleid rond duurzaamheid. In de jaarrekening wordt wel uitgebreid informatie gegeven over het verloningsbeleid. In 2016 werd aan de vier leden van het directiecomité een totale beloning van 1,7 miljoen euro uitbetaald, waarvan 269.000 euro of 16% aan variabele vergoeding.

Belfius

Belfius (de Belgische tak van het voormalige Dexia) is een universele bank- en verzekeringsgroep die na de redding van Dexia voor 100% in eigendom kwam van de Belgische staat. Een gedeeltelijke beursgang is echter in voorbereiding.

Belfius had eind 2016 in totaal 696 kantoren en 6.428 medewerkers in België. Belfius heeft de ambitie hernomen om een lokale bank te zijn, die spaargeld ophaalt en verdeelt in de vorm van leningen aan individuen, bedrijven en in het bijzonder openbare en sociale instellingen. Daarnaast is Belfius ook actief op financiële markten en biedt ze in samenwerking met fondsenbeheerder Candriam investeringsproducten aan klanten.

+/-

Beleid

Belfius heeft een grote eerste stap gezet op het vlak van klimaatbeleid. Belfius zegt geen nieuwe activiteiten meer te financieren die verband houden met de productie of ontginning van olie, steenkool of gas. De precieze regels voor gemengde bedrijven zijn echter onduidelijk. De bank werkt met een uitdoofscenario voor bestaande kredieten tegen 2020. Bij de verzekeringen wordt niet langer geïnvesteerd in bedrijven waar de activiteiten voor meer dan 30% uit steenkool bestaan. Het beleid op arbeidsrechten en wapens is zwak en op mensenrechten zelfs zeer zwak. Belfius volgt de Belgische wet in verband met investeringen in controversiële wapens en gaat enkel voor haar verzekeringen iets verder door kernwapens en biologische wapens uit te sluiten. Over het algemeen ontbreekt het Belfius Bank aan een lange termijnvisie rond betrokkenheid bij maatschappelijke thema's. Dat is op zijn minst opmerkelijk te noemen voor een bank die in staatshanden is.

Bank in de fossiele industrie terug. In de beleggingsfondsen die de bank via Candriam aanbiedt, vonden we wel enkele investeringen in steenkool, olie en gas terug. Uit Dirty Profits V volgt dat Belfius ook investeert in andere controversiële bedrijven als Bayer (48,22 miljoen euro) dat in verband wordt gebracht met controverses rond de productie van pesticiden en in wapenproducent Leonardo (23,08 miljoen euro), die kernwapens produceert en betrokken is bij de ontwikkeling van onbemande gevechtsvoertuigen.

-

Stabiliteit en reële economie

Belfius scoort relatief slecht op de verschillende ratio's: ze zet de helft van haar middelen in voor leningen aan de reële economie; 14% van de middelen wordt belegd in derivaten. Belfius heeft een eigen vermogen van slechts 5% en wordt maar voor 42% gefinancierd met spaargeld.

+/-

Manier van werken

De transparantie van Belfius Bank is matig. In het jaarbericht is beperkte info over in welke regio's en overheden wordt geïnvesteerd, te vinden. Het bonusbeleid is publiek. Voor 2016 bedraagt de verhouding variabel vast bij normale prestaties 30% voor de leden van het directiecomité en 25% voor het senior management. Belfius publiceerde een fiscale beleidsnota, die onder meer het ontwijken van belastingen via de oprichting van schermvennootschappen uitdrukkelijk verbiedt.

Praktijk

Belfius zegt zelf dat haar uitstaande financieringen op het vlak van energieproductie ondertussen voor meer dan 99% op hernieuwbare energiebronnen slaan. Het onderzoek *Fossielvrije banken in strijd tegen de koolstofzeepbel* bevestigt dat beeld: we vonden geen investeringen via leningen of uitgifte van aandelen en obligaties door Belfius

Beobank

Beobank is een naamloze vennootschap, erkend als bank naar Belgisch recht. Ze is voor 100% in handen van de holding CMNE Belgium, die voor 100% in handen is van Caisse Fédérale du Crédit Mutuel Nord Europe (verder vermeld als CMNE). In 2016 fuseerden BKCP bank, eveneens eigendom van CMNE en Beobank tot 1 bank.

'Moedergroep' CMNE heeft coöperatieve wortels en is naar eigen zeggen de grootste bank in Noord-Frankrijk. De aandelen zijn voor 100% afkomstig van 155 'Caisses Locales du Crédit Mutuel Nord Europe' en dus niet beursgenoteerd. De groep is daarnaast ook hoofdaandeelhouder van een financieringsholding voor bedrijven (BCMNE, 99%), een verzekeringsholding (Nord Europe Assurances, 100%) en een holding voor vermogensbeheer (Groupe La Française, 93%).

-

Beleid

Beobank spreekt in haar jaarrapport 2016 hier en daar wel over ecologische criteria, maar dit wordt niet vertaald naar een (uitsluitings-)beleid inzake investeringen in maatschappelijk schadelijke praktijken. Noch voor leningen en investeringen voor eigen rekening, noch voor de beleggingen voor rekening van cliënten. Er worden ook geen duurzame beleggingsproducten aangeboden.

-

Praktijk

Steekproeven naar de samenstelling van de Beobank fondsen laten zien dat er wordt geïnvesteerd in controversiële sectoren als wapenproductie (Thales, BAE PLC, Safran), fossiele brandstoffen (Shell, Total) en grootschalige mijnbouw (Rio Tinto).

+/-

Stabiliteit en reële economie

Beobank gedraagt zich als klassieke depositobank: ze financiert de activiteiten voornamelijk met deposito's en het meeste van de middelen wordt besteed aan het verlenen van krediet. Beobank beschikt over een betrekkelijk groot eigen vermogen. Bij moeder CMNE zit het echter heel anders: die zet weinig geld om in kredieten en veel in derivaten. CMNE heeft ook een laag eigen vermogen. Dit kan consequenties hebben voor de stabiliteit van Beobank. CMNE en dus ook Beobank zijn wel niet beursgenoteerd, wat de druk korte termijn rendementen beperkt. CMNE heeft in Frankrijk een sterke maatschappelijke inbedding via de lokale kassen en hun vertegenwoordigersverkiezing.

-

Manier van werken

De transparantie bij Beobank is zwak. Er is geen informatie te vinden over in welke concrete sectoren Beobank actief is, welke projecten er worden gefinancierd en welke bonussen werden uitgekeerd. Wel blijkt dat Beobank bonussen uitkeert aan de bestuurders en de directie. We troffen geen beleid aan dat de ecologische voetafdruk van de bank wil beperken bij haar interne activiteiten. Bij de groep CMNE is er wel zo'n beleid terzake terug te vinden.

BNP Paribas

BNP Paribas heeft haar hoofdzetel in Frankrijk en behoort tot de grootste universele banken ter wereld. Ze combineert het ophalen van spaargeld en het geven van leningen met een grote diversiteit aan activiteiten op financiële markten voor eigen rekening en die van klanten. De bank is tenslotte ook actief als verzekeraar. BNP Paribas is voor 7,74% in handen van de Belgische staat als gevolg van de redding en verkoop van Fortis aan BNP Paribas in 2008. BNP Paribas Fortis is in België de grootste bank wat betreft deposito's en de tweede grootste wat betreft consumentleningen. BNP Paribas Fortis heeft 785 kantoren en 14.000 medewerkers in België.

Beleid

BNP Paribas kondigde het einde van de financiering van steenkoolmijnen en kolencentrales aan, maar beperkt slechts een deel van haar steun aan bedrijven die in deze sector actief zijn. Bovendien heeft BNP geen beleid om haar steun voor gas en olie aanzienlijk te beperken. BNP Paribas berekent niet welke uitstoot wordt gegenereerd door de activiteiten die zij financiert en onderneemt weinig om die uitstoot te verminderen. Het ontbreekt BNP Paribas' mensenrechtenbeleid aan ambitie. De bank onderschrijft de belangrijkste mensenrechtenconventies en belooft dat zij deze criteria in haar financierings- en investeringsactiviteiten in aanmerking neemt. Deze beleidsmaatregelen zijn echter te zwak om projecten en bedrijven die betrokken zijn bij ernstige mensenrechtenschendingen uit te sluiten van financiering. Het beleid op arbeidsrechten geeft een soortgelijk beeld. Het wapenbeleid van BNP is onvoldoende: het volgt de wet en sluit enkel bedrijven die controversiële wapens produceren (clustermunitie, chemische en biologische wapens, antipersoonsmijnen) uit.

Praktijk

Uit praktijkonderzoek blijkt dat BNP Paribas in België een van de grootste financiers van fossiele brandstoffen is. Uit *Fossielvrije banken in de strijd tegen de koolstofzeepbel* blijkt, dat BNP Paribas bijna 30 miljard euro investeert in steenkool, olie en gas. Hoewel BNP Paribas een hele reeks mijnbouwrelevante uitdagingen opneemt in haar beleid, blijkt uit *Gedolven grondstoffen, ontgonnen winsten* dat dit haar er

+/-

niet van weerhoudt om problematische mijnbouwbedrijven in sterke mate te financieren. Dit wordt bevestigd door *Dirty Profits V*: BNP investeert 4.505 miljoen euro in Glencore en 103,3 miljoen euro in Norilsk Nickel. BNP investeert in op-één-na elk controversieel bedrijf geselecteerd in *Dirty Profits V*.

Stabiliteit en reële economie

BNP Paribas scoort niet goed op de verschillende ratio's: ze zet slechts 34% van haar middelen in voor leningen aan de reële economie (in België ligt dit percentage gemiddeld op 46%); 23% van de middelen wordt belegd in derivaten. BNP Paribas heeft een eigen vermogen van slechts 5% en wordt voor amper 37% gefinancierd met spaargeld.

Manier van werken

Op transparantie scoort BNP Paribas onvoldoende. De bank publiceert een jaarverslag met een schatting van haar sociaal, maatschappelijk en milieueffect, gecontroleerd door een onafhankelijke deskundige. De bank zegt echter niets over haar lobbyactiviteiten met de Franse en Europese beleidsmakers. Het publiceert ook niet de lijst van bedrijven die het financiert voor tien miljoen euro of meer. De bank geeft bonussen tot 200% van het vaste salaris. Bovendien stelt de bank geen beperking op de mogelijke inkomens kloof tussen de beste en de slechtst betaalde werknemers. BNP Paribas neemt geen publiek engagement met betrekking tot haar activiteiten in belastingparadijzen en heeft geen beleid gepubliceerd om te vermijden dat zij deelneemt aan belastingontduiking.

bpost bank

bpost bank, de voormalige Bank van de Post, is een naamloze vennootschap erkend als bank naar Belgisch recht. De bank is opgericht in 1995 en is als gemeenschappelijke onderneming 50/50 in handen van bpost en BNP Paribas. bpost is een Belgisch postbedrijf, beursgenoteerd en voor 51,04% in handen van de Belgische staat.

bpost maakt voor de distributie van haar producten en diensten gebruik van het uitgebreide netwerk van 670 postkantoren van de bpost groep. De bank richt zich voornamelijk op particulieren en heeft 1,1 miljoen klanten op de Belgische markt. Ze haalt haar inkomsten voornamelijk uit activiteiten in België; maar sinds 2016 is bpost bank ook actief op de Nederlandse markt, via hypotheekverstrekker Blauwtrust Groep.

Beleid

bpost bank heeft geen uitsluitingsbeleid inzake investeringen in maatschappelijk schadelijke praktijken. Noch voor leningen en investeringen voor eigen rekening, noch voor de beleggingen voor rekening van cliënten. Er werd in maart 2017 een nieuwe bevek gecreëerd (Bpost Bank Fund - Global Income Classic) dat beheerd wordt door BNP Paribas AM), maar hierover is noch informatie over een eventueel duurzaam beleggingsbeleid, noch gedetailleerde informatie over de inhoud van het fonds terug te vinden.

Praktijk

Een kleine steekproef naar de beleggingsverzekeringen aangeboden via AG Insurance wijst uit dat deze effecten bevatten van bedrijven actief in fossiele brandstoffen (ExxonMobil, Shell, BP) of met andere controversiële activiteiten (Volkswagen, Pfizer).

Stabiliteit en reële economie

bpost bank financiert zich voornamelijk met deposito's van cliënten (92,19%), maar besteedt slechts 14,33% van de totale middelen voor kredietverstrekking aan bedrijven of particulieren. Het merendeel van de aangetrokken middelen (75,32%) werd omgezet in financiële producten zoals Belgische staatsbons. De bank heeft erg weinig eigen vermogen (3,75% van het balanstotaal). In combinatie met de grote effectenportefeuille is dit erg riskant. Er is daarbij een mogelijke druk op korte termijnrendementen omwille van de (gedeeltelijke) beursnotering van de beide aandeelhouders.

Manier van werken

De transparantie van bpost bank laat te wensen over. Er is geen informatie te vinden over in welke sectoren bpost bank actief is, welke projecten er worden gefinancierd of welke bonussen werden uitgekeerd. Er worden wel bonussen uitgekeerd, op basis van bepaalde doelstellingen die niet worden bekendgemaakt. Van een intern beleid rond duurzaamheid wordt geen melding gemaakt.

Groupe CPH

Groupe CPH is een Belgische bank- en verzekeringsgroep waaronder CPH Banque, verzekeringsmaatschappij CPH Life (voor 99,67%), advies- en onderzoeksbureau Mandats et Participations (voor 99,99%) en het investeringsfonds SCRL Carolidaire (voor 26,39%) vallen.

Groupe CPH is gegroeid uit een coöperatieve, opgericht in 1930 door een groep lokale ondernemers die een betere toegang tot krediet wensten voor bedrijven in hun regio. CPH is een CVBA, erkend door de Nationale Raad voor de Coöperatie. De groep is in handen van vennoten, die via de algemene vergadering hun stem kunnen laten gelden. De groep is niet beursgenoteerd maar de democratische besluitvorming is wel beperkt. CPH is erkend als spaarbank naar Belgisch recht sinds 1992.

Beleid

CPH stelt dat ze coöperatieve waarden als democratisch beheer, onafhankelijkheid, solidariteit en steun aan de lokale economie deelt en dat ze tegemoetkomt aan zorg voor het milieu en mensenrechten. Informatie over kredietnemende organisaties en bedrijfseffecten in haar beleggingsportefeuille worden echter niet openbaar gemaakt, waardoor er geen uitsluitel kan gegeven worden of CPH ook hier haar waarden effectief in de praktijk omzet. We stellen ook vast dat CPH geen duurzame beleggings- of verzekeringsvarianten aanbiedt en geen melding maakt van een uitsluitingsbeleid inzake investeringen in maatschappelijk schadelijke praktijken. Noch voor leningen en investeringen voor eigen rekening, noch voor de beleggingen voor rekening van cliënten. Het valt ook op te merken dat op de website van CPH, alle effecten onder de noemer "Sparen" worden gecatalogeerd, zelfs risicovolle opties via CPH Broker of deelbewijzen van de coöperatie.

Praktijk

Voor CPH hebben we geen praktijkcheck kunnen doen. De bank biedt buiten staats- en kasbons enkel een pensioenproduct aan, waarover geen informatie terug te vinden is.

Stabiliteit en reële economie

CPH beperkt zich tot de kerntaken van het bankieren en financiert de reële economie. CPH financiert haar activiteiten dankzij een grote basis aan kleine spaarders. Het merendeel van de middelen wordt gebruikt voor kredietverlening. De bank heeft een betrekkelijk hoog eigen vermogen (12,30%) en een hoge solvabiliteitsratio (17,85%). CPH is niet beursgenoteerd en is derhalve niet onderhevig aan de korte termijn winstbetrachtingen van de beurs. Op dit punt scoort CPH dus goed.

Manier van werken

CPH is niet transparant over haar investeringen, maar wel over haar bonusbeleid. Het loon van de werknemers bestaat uit een vast en een variabel deel. Het variabel deel bestaat uit een jaarlijkse bonus en een lange termijn *incentive*, en is prestatiegebonden. Dat lange termijn *incentive* is afhankelijk van de aangroei van het eigen vermogen. Er wordt echter geen melding gemaakt van een intern beleid om de ecologische voetafdruk te beperken.

Crelan

Crelan NV – het vroegere Landbouwkrediet – is een naamloze vennootschap en erkend als bank naar Belgisch recht. Crelan is (onrechtstreeks) voor 100% in handen van CrelanCo. CrelanCo is een erkende coöperatieve vennootschap met beperkte aansprakelijkheid en lid van de Nationale Raad voor de Coöperatie.

In 2004 nam Landbouwkrediet Europabank over, in 2005 Keytrade Bank. Na overname van Centea in 2011 werd Landbouwkrediet omgevormd tot Crelan in 2013. Landbouwkrediet was 50/50 in handen van het Franse Crédit Agricole en Belgische coöperatieve aandeelhouders. In 2015 namen de Belgische Coöperatieve Kassen de aandelenparticipatie over van de Franse aandeelhouders. In november van dat jaar fuseerden de coöperatieve kassen achter Crelan tot één grote coöperatieve kas met de naam CrelanCo. In 2016 verkocht Crelan Keytrade Bank omdat het naar eigen zeggen niet langer bij haar profiel paste.

Hoewel Crelan zichzelf in de verf zet als een coöperatieve bank, is het zelf geen coöperatieve maar een naamloze vennootschap in handen van de coöperatieve CrelanCo. De coöperanten van CrelanCo hebben uiteraard stemrecht op de Algemene Vergadering, maar in hoeverre zij daadwerkelijk een invloed hebben op het beleid van Crelan is moeilijk vast te stellen.

Crelan NV heeft naast een specifiek aanbod voor de land- en tuinbouwsector een uitgebreid gamma aan bank- en verzekeringsproducten voor particulieren, KMO's en ondernemers. Crelan NV beschikt over 653 kantoren verspreid over heel België.

Beleid

Crelan doet aan liefdadigheid, maar heeft nog geen duurzaam investeringsbeleid dat investeringen in maatschappelijk schadelijke praktijken voor leningen en investeringen voor eigen rekening uitsluit. Wat betreft beleggingen voor rekening van cliënten biedt Crelan eigen fondsen aan onder de naam Crelan Fund en Crelan Invest. Crelan Fund investeert niet in bedrijven die op de uitsluitingslijst van het Noorse Overheids-pensioenfondsen staan en hanteert enkele duurzaamheidsprincipes bij de samenstelling van de beleggingsfondsen.

Praktijk

Een steekproef bij beleggingsfondsen aangeboden via Crelan Fund levert geen controversiële resultaten op. Een steekproef bij Crelan Invest daarentegen wel (o.a. in General Electric (top 30 wapenproducenten), Leonardo (wapenproductie), BHP Billiton (schadelijke mijnbouw) en Petrochina / Total (olie)), alsook de steekproeven bij enkele gestructureerde beleggingen en fondsen die worden aangeboden in het kader van pensioensparen.

Stabiliteit en reële economie

Crelan is in hoge mate betrokken bij de reële economie: ze financiert zich voor 77,61% met deposito's en het meeste van de middelen (81,06%) wordt besteedt aan het verlenen van krediet. De groep is niet beursgenoteerd en volledig in handen van de Belgische coöperatieve vennootschap CrelanCo. Dit kan de druk op korte termijnrendementen beperken. Crelan heeft wel een betrekkelijk laag eigen vermogen van 5,76%.

Manier van werken

De Raad van Bestuur van CrelanCo heeft over 2016 voorgesteld om 2,75% dividend uit te keren voor een totaalbedrag van 22 miljoen euro. Dit ondanks het lage eigen vermogen van de bank en ondanks het feit dat ze zonder de verkoop van Keytrade over 2016 verlies gemaakt zou hebben. Crelan is wel een redelijk transparante onderneming. Er is informatie te vinden over de structuur van de groep, in welke sectoren de bank actief is, met welke partners wordt samengewerkt, welke specifieke fondsen worden aangeboden en welke projecten er worden gefinancierd. Het loon van directiecomitéleden bij Crelan omvat een vast en een variabel deel, bepaald aan de hand van het economisch resultaat van de bank. Of enkel directiecomitéleden of ook commerciële medewerkers aanspraak kunnen maken op de variabele component, is niet geweten.

Deutsche Bank

Deutsche Bank heeft haar hoofdzetel in Duitsland en behoort tot de grootste universele banken ter wereld. Ze combineert het ophalen van spaargeld en het geven van leningen met een grote diversiteit aan activiteiten op financiële markten voor eigen rekening en die van klanten. De bank is ten slotte ook actief als verzekeraar. Wereldwijd is de bank in 70 landen vertegenwoordigd en heeft ze meer dan 100.000 medewerkers in dienst. In België is het de zesde grootste bank. In haar 33 Belgische kantoren en hoofdzetel werken 750 mensen.

Beleid

Het beleid van Deutsche Bank inzake klimaatverandering is onvoldoende. Er zijn geen bindende uitsluitingen voor energieopwekking uit steenkool, kolenmijnen en het herstel van conventionele en onconventionele olieafzettingen. Deutsche Bank's richtlijnen inzake mensenrechten zijn aanzienlijk verbeterd ten opzichte van de vorige score. Met name het nieuwe gepubliceerde kader voor het omgaan met milieu- en maatschappelijke risico's bij financieringsverzoeken, compensatiemechanismen en de rechten van vrouwen en inheemse volkeren leidt tot een verbetering van de beoordeling. Deutsche Bank heeft wel nog altijd een zwak beleid als het gaat om arbeidsrechten en een zeer zwak beleid als het gaat om wapens. Landmijnen en kernwapens worden slechts gedeeltelijk uitgesloten van het vermogensbeheer. Openbaar beleid om de financiering van en investeringen in controversiële wapensystemen (biologisch en chemisch) en hun fabrikanten uit te sluiten, evenals de uitvoer van conventionele wapens naar regimes die de mensenrechten schenden, ontbreken volledig.

Praktijk

Uit Dirty Profits V blijkt dat Deutsche Bank investeert in op-één-na alle geselecteerde controversiële bedrijven. Ze investeert in fossiele brandstoffen, controversiële mijnbouw en wapens, waaronder 91 miljoen in Leonardo (producent van kernwapens en betrokken bij ontwikkeling van onbemande gevechtsvoertuigen) en 2,6 miljoen in het Zuid-Koreaanse Hanwha (betrokken bij productie van clustermunitie).

Stabiliteit en reële economie

Deutsche Bank scoort slecht op de verschillende ratio's: ze zet maar 25% van haar middelen in voor leningen aan de reële economie (in België zelfs maar 3%); 31% van de middelen wordt belegd in derivaten. Deutsche Bank heeft een eigen vermogen van slechts 4% en wordt voor amper 35% gefinancierd met spaargeld.

Manier van werken

Deutsche Bank is zeer zwak op gebied van transparantie en verantwoordelijkheid. Er is nog steeds geen transparantie op de financiering en investeringen van de bank (sectoren, bedrijven) en hoe bedrijven worden uitgesloten indien ESG controversies bekend geworden zijn. Bijzonder positief is de oprichting van een klachtenmechanisme indien Deutsche Bank de mensenrechten met haar bedrijfsactiviteiten schendt. De bonussen zijn beperkt maar kunnen oplopen tot 200% van het vaste salaris en tot nu toe is geen maximumverhouding vastgesteld tussen het laagste en het hoogste salaris van de werknemers van de Bank. Deutsche Bank heeft tot op heden geen expliciete richtlijnen waarmee belastingontwijking effectief kan worden uitgesloten door zakenpartners en de bank zelf.

Europabank

Europabank is een naamloze vennootschap en erkend als bank naar Belgisch recht.

In 2004 werd Europabank overgenomen door het toenmalige Landbouwkrediet (nadien omgevormd tot Crelan). Vandaag de dag is Europabank voor 100% in handen van de Belgische coöperatieve Groep CrelanCo (zie hoger). Europabank bezit tevens een dochtermaatschappij eb-Lease, een onderneming die financiële leasing aanbiedt als alternatieve financieringsvorm voor de aanschaf van roerende goederen door bedrijven en zelfstandige ondernemers.

Europabank is enkel actief in België en richt zich specifiek op particulieren, zelfstandige ondernemers en KMO's. De hoofdzetel van de bank is gelegen in Gent. Daarnaast zijn er 48 agentschappen verspreid over heel België.

Beleid

Europabank heeft geen (uitsluitings-) beleid inzake investeringen in maatschappelijk schadelijke praktijken. Noch voor leningen en investeringen voor eigen rekening, noch voor de beleggingen voor rekening van cliënten. Met partner BNP Paribas Investment Partners (BNP Paribas IP) biedt Europabank drie pensioenspaarfondsen aan. BNP Paribas IP formuleert voor die fondsen enkele duurzaamheidscriteria, maar die beletten niet dat investeringen in fossiele brandstoffen plaatsvinden.

Praktijk

Een steekproef bevestigt dit beeld. De fondsen bevatten onder meer effecten van bedrijven actief in de fossiele brandstoffen (Total, Shell, Exmar), maar ook in de wapenindustrie (Airbus, Thales, General Electric) en andere controversiële bedrijven (JP Morgan; grootste bancaire financier van fossiele brandstoffen, Mylan nv; chemische vervuiling).

Stabiliteit en reële economie

Europabank gedraagt zich als klassieke depositobank: de bank financiert de activiteiten voornamelijk met deposito's (88,9%) en het grootste deel van de middelen wordt besteed aan het verlenen van krediet (76,81%). De bank zelf is niet beursgenoteerd en volledig in handen van de Belgische coöperatieve groep Crelan, wat de druk op korte termijn rendementen kan beperken. Europabank beschikt over een relatief hoog eigen vermogen, 9,6% van het balanstotaal.

Manier van werken

De transparantie bij Europabank is zwak. Er wordt niet gepubliceerd in welke concrete effecten de bank zelf investeert. We troffen ook geen beleid aan om de ecologische voetafdruk bij de interne bedrijfsvoering te beperken. Het loon van directiecomitéleden omvat een vast en variabel deel, maar er staat niet publiek wat de concrete voorwaarden voor de variabele verloning zijn.

ING

ING heeft haar hoofdzetel in Nederland en is een zeer omvangrijke universele bank. Ze combineert het ophalen van spaargeld en het geven van leningen met een grote diversiteit aan activiteiten op financiële markten voor eigen rekening en die van klanten. De bank is tenslotte ook actief als verzekeraar. ING heeft wereldwijd meer dan 48 miljoen klanten in 40 landen en heeft 53.000 werknemers. In België is ING de vierde grootste bank, met 673 kantoren, waar in oktober 2016 8.131 medewerkers werkten. ING Bank België kondigde echter op dat moment aan 3.500 banen te willen schrappen tegen 2021.

+/-

Beleid

Het klimaatbeleid van ING is slecht. Reductiedoelstellingen gelden alleen voor de eigen CO₂-uitstoot en niet voor door ING gefinancierde emissies. ING heeft aangekondigd niet meer te investeren in steenkoolwinning en elektriciteitsproductie uit steenkool, maar dit beleid is beperkt tot nieuwe kolencentrales en bedrijven die minder dan 50% van hun omzet uit kolen halen. Het winnen van olie uit teerzanden is wel uitgesloten. ING sluit producenten van controversiële wapens uit, maar staat uitzonderingen toe voor kernwapenbedrijven die ook civiele activiteiten ontplooiën. Het arbeidsrechtenbeleid van ING is zeer goed en het mensenrechtenbeleid is ruim voldoende. ING volgt de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) en er is speciale aandacht voor de rechten van vrouwen en kinderen. Er is geen aandacht voor bedrijven in bezette gebieden.

Dakotapijplijn te verkopen. Uit *Dirty Profits V* blijkt dat ING ook investeert in andere schadelijke bedrijven waaronder controversiële pesticidenfabrikant Bayer (810,2 miljoen euro) en Hewlett Packard (159,0 miljoen euro), dat het Israëlijs leger biometrische apparatuur levert, waarmee Israël informatie van het Palestijnse volk verzamelt om het hiermee onder toezicht te houden. HP staat op de 43ste plaats in SIPRI's lijst van wapenproducenten.

+/-

Stabiliteit en reële economie

ING Bank scoort redelijk op de verschillende ratio's: ze zet 59% van haar middelen in België in voor leningen aan de reële economie. ING Group heeft een eigen vermogen van slechts 6% maar wordt voor 62% gefinancierd met spaargeld.

+/-

Manier van werken

Het transparantiebeleid van ING is onvoldoende. Het duurzaamheidsverslag volgt internationale richtlijnen maar ING is niet transparant over de bedrijven waarin het investeert (noemt geen namen en geeft geen gedetailleerde uitsplitsing naar sector en regio). Het bonusbeleid van ING is gematigd. Voor de Raad van Bestuur en senior management is een maximering van 20% van toepassing en voor 50% gebaseerd op niet-financiële en duurzaamheidscriteria. Voor risk takers in het buitenland worden echter uitzonderingen gemaakt: zij kunnen hogere bonussen krijgen. Het hoogste vaste jaarsalaris binnen ING bedraagt ook meer dan twintig keer het laagste vaste salaris.

Praktijk

Hoewel ING Group een hele reeks mijnbouwrelevante uitdagingen opneemt in haar beleid, blijkt uit *Gedolven grondstoffen, ontgonnen winsten* dat dit haar er niet van weerhoudt om problematische mijnbouwbedrijven in sterke mate te financieren. Dit wordt bevestigd door *Dirty Profits V*: ING investeert 2084 miljoen in Glencore en 427 miljoen in Norilsk Nickel. Uit *Fossielvrije banken in de strijd tegen de koolstofzeepbel* blijkt dat ING de laatste drie jaar 7 miljard in de fossiele industrie heeft geïnvesteerd. Na commotie besliste ING in maart 2017 om haar financiering aan de

KBC

KBC is een universele bank. Ze combineert het ophalen van spaargeld en het geven van leningen met activiteiten op financiële markten voor eigen rekening en die van klanten. De bank is ten slotte ook actief als verzekeraar. In België is KBC de tweede grootste bank-verzekeraar en heeft 716 bankkantoren en 16.000 medewerkers.

+/-

Beleid

KBC publiceerde in september 2016 een update van haar investeringsbeleid met beperkingen voor het financieren van steenkool. KBC financiert geen nieuwe mijnbouwprojecten of elektriciteitscentrales op basis van steenkool. Er is wel een belangrijke uitzondering voor Tsjechië: daar kunnen wel nog steenkoolmijnen of steenkoolcentrales gefinancierd worden. KBC stelt wel deadlines op (tegen 2050 wil de bank dat er geen kredieten voor steenkool meer in de portefeuille zitten; tegen 2030 moet de helft van de energiekredietportefeuille uit hernieuwbare energie bestaan), maar die liggen veel te ver in de toekomst. Daarmee dat we het klimaatbeleid van KBC als zwak beoordelen. Wel positief: KBC hanteert een uitsluiting voor de financiering van elektriciteitsproductie op basis van olie.

Het mensenrechtenbeleid, arbeidsrechtenbeleid en het wapenbeleid van KBC is iets verbeterd, maar nog altijd matig. De bank onderschrijft internationale standaarden, maar sluit niet alle investeringen in bedrijven betrokken bij ernstige overtredingen van mensenrechten uit. Nieuw is dat financiële activiteiten met de meeste controversiële regimes worden uitgesloten. Wat betreft wapens sluit KBC enkel de meest controversiële wapens (clustermunitie, anti-persoonsmijnen, biologische en chemische wapens) uit. KBC zegt de financiering van nucleaire wapens uit te sluiten, maar financiert wel bedrijven die (voor een klein deel van hun activiteiten) betrokken zijn bij productie en onderhoud van kernwapens. KBC lost dit op door het bedrijf schriftelijk te laten verklaren de financiering van KBC niet voor dat deel te gebruiken. In onze beoordeling is dat te vrijblijvend.

en mensenrechten of wapens produceren. Uit *Fossielvrije banken in strijd tegen de koolstofzeepbel* volgt dat KBC 1,2 miljard euro investeert in steenkoolbedrijven en voor 1,0 miljard euro aandelen van olie- en gasbedrijven in bezit of beheer heeft. Uit *Dirty Profits V* volgt dat KBC investeert in 11 van de 14 geselecteerde controversiële bedrijven, waaronder wapenproducenten als Leonardo (2,21 miljoen), die nucleaire wapens produceert en betrokken is bij de ontwikkeling van onbemande gevechtsvoertuigen en mijnbedrijven als Norilsk Nickel (6,63 miljoen). Naar aanleiding van deze informatie uit het *Dirty Profits* rapport die FairFin in juni 2017 overbracht aan KBC, heeft KBC direct besloten de aandelen Hanwha Techwin (wapenproducent betrokken bij clustermunitie) die zij had te verkopen en dit bedrijf op de blacklist te zetten.

+/-

Stabiliteit en reële economie

KBC scoort matig op de verschillende ratio's: ze zet 56% van haar middelen in voor leningen aan de reële economie; 4% van de middelen wordt belegd in derivaten. KBC heeft een eigen vermogen van slechts 6% maar wordt voor 75% gefinancierd met spaargeld.

+/-

Manier van werken

De transparantie van KBC is onvoldoende. Er worden jaarlijks een duurzaamheidsverslag en jaarverslag gepubliceerd en bij de SRI fondsen kun je zien waarin wordt geïnvesteerd. Waarin KBC zelf investeert, blijft echter onduidelijk. Wel positief: KBC hanteert een openbare blacklist; een beperkte lijst van bedrijven die zij uitsluit van financiering. KBC keert bonussen uit tot 50 à 100% van het vaste salaris; minstens 10% daarvan is echter wel gebaseerd op het behalen van duurzaamheidsdoelstellingen.

Praktijk

Uit praktijkonderzoek blijkt dat KBC zelf, of beleggingsfondsen die de bank aanbiedt, bedrijven financiert die schadelijk zijn voor het klimaat, betrokken zijn bij overtredingen van arbeids-

Keytrade Bank

Keytrade Bank is een naamloze vennootschap en erkend als bank naar Belgisch recht. Keytrade Bank is ontstaan vanuit het online beursvennootschap VMS-Keytrade. Met de overname van RealBank in 2002 verkreeg VMS-Keytrade een banklicentie en werd het omgevormd tot Keytrade Bank. In 2005 werd Keytrade Bank overgenomen door het toenmalige Landbouwkrediet (nadien omgevormd tot Crelan).

In 2016 werd Keytrade Bank verkocht aan Crédit Mutuel Arkéa, een Franse bank- en verzekeringsgroep. Keytrade Bank zou niet langer bij het profiel van Crelan passen. Door de samensmelting met Arkéa Direct Bank, komen ook de Belgische klanten van Fortuneo Belgium, bij Keytrade Bank terecht.

Crédit Mutuel Arkéa is niet beursgenoteerd. Keytrade Bank heeft naast dochteronderneming Keytrade Bank Luxembourg een filiaal in Zwitserland, onder de naam Strateo.

Keytrade Bank is een internetbank die haar aanbod stapsgewijs heeft uitgebreid naar andere bankproducten en -diensten. Keytrade Bank heeft echter met uitzondering van een kantoor op de hoofdzetel en buitenlandse vestigingen, geen agentschappen.

Beleid

Keytrade Bank heeft geen (uitsluitings-) beleid inzake investeringen in maatschappelijk schadelijke praktijken. Noch voor leningen en investeringen voor eigen rekening, noch voor de beleggingen voor rekening van cliënten. De enige duurzame investeringsproducten die Keytrade aanbiedt zijn de fondsen van Triodos en sommige beleggingsfondsen die investeren in hernieuwbare energie en bedrijven actief in duurzame sectoren. Deze worden echter totaal niet vooropgezet in het aanbod.

Praktijk

Een steekproef naar de samenstelling van andere fondsen, die wel actief gepromoot worden, wijst op deelnemingen in bedrijven die actief zijn in controversiële sectoren (bijv. tabaksproducenten, wapenproducenten, ontginning van fossiele brandstoffen, grootschalige mijnbouw). Zo bevat het fonds 'Carmignac Portfolio Commodities A' voornamelijk aandelen van bedrijven actief in grootschalige mijnbouw of ontginning van fossiele brandstoffen.

Stabiliteit en reële economie

Keytrade Bank financiert zich voor het grootste deel (92,10%) met tegoeden bij cliënten, maar er werd voor amper 2,6% van de middelen aan krediet verleend. Het merendeel van de aangetrokken middelen (77,14% van het balanstotaal) wordt omgezet in beleggingen. Deze effecten bestaan voor het grootste deel uit Belgisch en Europees staatspapier. Dit is een veilige belegging maar geeft geen rechtstreekse meerwaarde aan de reële economie. Keytrade Bank beschikt over een laag eigen vermogen: 4,88% van het balanstotaal. Keytrade Bank is niet beursgenoteerd, wat de druk om te focussen op korte termijnbeleid beperkt.

Manier van werken

De transparantie van Keytrade Bank laat te wensen over: de concrete effecten waarin de bank investeert, noch de verdeling van de sectoren waarin men belegt, worden bekend gemaakt. Er wordt geen melding gemaakt van een intern beleid met betrekking tot het beperken van de ecologische voetafdruk in de interne bedrijfsvoering. Het loon van directiecomitéleden omvat een vast en variabel deel. Of enkel directiecomitéleden of ook commerciële medewerkers aanspraak kunnen maken op een variabele component, is niet publiek.

Triodos

Triodos, met hoofdzetel in Nederland, is vertegenwoordigd in België, het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Duitsland. Triodos Bank België is in Brussel en in Gent gevestigd en werkt op dit moment nog zonder lokaal kantorennetwerk. Er werken 1.271 mensen voor Triodos, waarvan 127 mensen in België. Triodos financiert uitsluitend bedrijven, instellingen en projecten met een meerwaarde op sociaal, ecologisch en cultureel gebied. Ze verstrekt leningen aan bedrijven en organisaties maar ook aan particuliere klanten via hypotheekleningen. Daarnaast biedt ze ook beleggingsproducten aan.

Beleid

Het klimaatbeleid van Triodos Bank is heel goed. De bank heeft een algemeen beleid om de gecombineerde CO₂-uitstoot van de hele investeringsportefeuille te beperken. Hiervoor gebruikt de bank positieve criteria; de bank investeert vooral in projecten en bedrijven die een positieve bijdrage aan een duurzame economie leveren (bijv. hernieuwbare energie). Verder ondersteunt Triodos bedrijven die het energieverbruik verminderen en stimuleert ze een meer zuiver gebruik van fossiele brandstoffen. Van bedrijven wordt verwacht dat ze omschakelen van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energiebronnen. Triodos Bank sluit investeringen in olie, gas steenkool uit.

Triodos' beleid op mensenrechten, arbeidsrechten en wapens is ook heel goed. De bank heeft een algemeen beleid dat investeringen in bedrijven betrokken bij overtredingen van mensenrechten in zo ongeveer alle gevallen uitsluit. Er is ook speciale aandacht voor de voorafgaande en geïnformeerde instemming van inheemse bevolking en andere landgebruikers. Bedrijven dienen hun respect voor de mensenrechtenstandaarden ook op te nemen in hun inkoopbeleid. Alle fundamentele arbeidsrechten worden genoemd in het beleid: het recht op vakbondsvrijheid en vrije loononderhandelingen, een verbod op gedwongen, dwang- en kinderarbeid, non-discriminatie, het recht op een leefbaar loon, maximale werktijden, gezonde en veilige werkomstandigheden en gelijke behandeling en werkomstandigheden van migranten. De bank sluit alle investeringen uit in bedrijven die betrokken zijn bij het produceren, ontwikkelen of verhandelen van wapens. Die uitsluiting geldt voor alle soorten wapens – 'regulier' zowel als 'controversieel' (antipersoonsmijnen, clustermunitie, biologische en chemische wapens).

Praktijk

Triodos doet noch voor leningen en investeringen voor eigen rekening, noch voor de beleggingen voor rekening van cliënten investeringen in de selectie van schadelijke bedrijven die werden onderzocht in *Gedolven grondstoffen*, *ontgonnen winsten* en in *Dirty Profits V*.

Stabiliteit en reële economie

Triodos Bank scoort goed op de verschillende ratio's: ze zet 63% van haar middelen in voor leningen aan de reële economie. Er wordt niet belegd in derivaten. Triodos heeft een aanzienlijk eigen vermogen van 10% en wordt voor maar liefst 88% gefinancierd met spaargeld. Triodos Bank is niet beursgenoteerd, maar wordt beheerd door een stichting die waakt over de duurzame langetermijnstrategie. Hierdoor is de democratische besluitvorming echter wel beperkt.

Manier van werken

Triodos Bank werkt zeer transparant. Op de website staat een overzicht van alle bedrijven waarin geïnvesteerd wordt. De sternverslagen staan online en er is een klachtenmechanisme voor klanten en andere belanghebbenden. Triodos rapporteert over de consultatie met maatschappelijke organisaties en andere stakeholders. Triodos Bank wijst corruptie af, rapporteert over belastingbetalingen aan overheden en geeft geen adviezen aan klanten met het doel om belastingvoordeel te behalen. De directie van Triodos Bank krijgt geen bonus. Medewerkers kunnen in uitzonderlijke gevallen een bonus krijgen van maximaal één maandsalaris (8%).

Van Lanschot Bankiers

Van Lanschot werd in 1737 opgericht en is de oudste onafhankelijke bank van Nederland. In Nederland heeft Van Lanschot 26 kantoren. In totaal telt de bank 1.805 personeelsleden. In België zijn er 8 kantoren. Van Lanschot richt zich voornamelijk op vermogensbeheer, maar lanceerde eind 2013 in België onder de naam Evi ook een online spaarrekening en beleggingsplatform.

Beleid

Het klimaatbeleid van Van Lanschot is slecht. Van Lanschot heeft doelstellingen voor reductie van de CO₂ uitstoot van haar eigen bedrijfsvoering, maar niet voor door de bank gefinancierde emissies. Wel verwacht de bank van de bedrijven waarin ze investeert dat ze energie besparen, hun directe en indirecte broeikasemissies verminderen en daarover rapporteren.

De bank heeft geen heldere strategie om door haar investeringsbeleid bij te dragen aan de omschakeling naar een economie gebaseerd op hernieuwbare energiebronnen. Er is geen beleid t.a.v. zeer vervuulende fossiele brandstoffen en onconventionele olie- en gaswinning zoals teerzandolie en schaliegas.

Het arbeidsrechtenbeleid van Van Lanschot is zeer goed. Personeelsbeleid moet voldoen aan internationale normen rond werktijden, beloning, migrantenarbeid, kinderarbeid, discriminatie en gezondheid en veiligheid op het werk. Het mensenrechtenbeleid van Van Lanschot is goed. Van Lanschot eist dat bedrijven internationale VN-richtlijnen respecteren over *business and human rights*. Het beleid heeft speciale aandacht voor de rechten van vrouwen en kinderen. Bedrijven dienen mensenrechtencriteria te integreren in hun inkoopbeleid.

Het wapenbeleid van Van Lanschot is ook zeer goed. Van Lanschot beschouwt o.a. landmijnen, clusterbommen en nucleaire wapens als controversiële wapens en sluit bedrijven uit die dergelijke wapens produceren, testen, opslaan of onderhouden. De uitsluitingslijst van landen is gebaseerd op Europese sanctielijst en sluit alle relevante risico-regimes uit.

Praktijk

In onze praktijkonderzoeken werden weinig investeringen van Van Lanschot teruggevonden. Uit *Dirty Profits V* volgt

+/-

dat Van Lanschot voor 2,9 miljoen euro aandelen van BP in bezit of beheer heeft. BP is een van 's werelds grootste olie- en gasbedrijven en de derde grootste koolstofuitstoter uit de geschiedenis. Ook heeft Van Lanschot voor 2 miljoen euro aandelen van Bayer in bezit of beheer. Bayer is in verband gebracht met verschillende controversen, bijvoorbeeld rond hun pesticiden.

Stabiliteit en reële economie

Van Lanschot scoort redelijk goed op de verschillende ratio's: de groep zet 65% van haar middelen in voor leningen aan de reële economie, maar in België is dit echter slechts 16%. Amper 2% wordt belegd in derivaten. Van Lanschot heeft een tamelijk hoog eigen vermogen van 9% maar wordt voor slechts 31% gefinancierd met spaargeld.

Manier van werken

Het transparantiebeleid van Van Lanschot is ruim voldoende. De bank publiceert een overzicht van investeringen naar regio en sector en een volledig overzicht van bedrijven en overheden waarin zij investeert. De bank biedt een overzicht van bedrijven met welke een engagementtraject wordt gevoerd over sociale en milieuonderwerpen. Ook stemverslagen zijn openbaar. Medewerkers mogen geen fiscale adviezen verstrekken met als doel om belastingen te ontwijken. Van Lanschot rapporteert over de eigen groepsstructuur en het eigen vermogen per land. Bonussen voor de Raad van Bestuur zijn afgeschaft, maar het bonusbeleid voor senior management en *risk takers* is wel onduidelijk. Het hoogste salaris is ook meer dan twintig keer hoger dan het laagste salaris.

+/-

vdk bank

vdk bank is een kleine speler op de Belgische spaarmarkt met sterke wortels in de coöperatieve beweging. vdk heeft 265 medewerkers in 82 lokale kantoren. Naar eigen zeggen biedt de bank naast betaal- en spaarproducten, ook kredieten aan particulieren en organisaties en een brede waaier van verzekeringen en beleggingen aan. De bank heeft geen buitenlandse filialen en richt zich ook in haar investeringspolitiek bijna uitsluitend op de Belgische markt.

Beleid

vdk werkte het afgelopen jaar aan een klimaatbeleid. vdk sluit bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit de ontginning van steenkool en de opwekking van energie uit steenkool uit, evenals bedrijven die voor meer dan 10% van hun omzet halen uit de winning van olie. vdk hanteert een nultolerantie voor de winning van olie uit teerzanden. Dit zijn zeer waardevolle stappen maar anderzijds zijn er geen bepalingen in verband met bedrijven die energie uit olie en gas opwekken noch objectieven voor de bedrijven waarin ze investeert om onder de 1,5 graden opwarming te blijven. Het mensenrechten- en arbeidsrechtenbeleid van vdk is goed: vdk stelt niet te investeren in bedrijven die rechtstreeks of via hun leveranciers betrokken zijn bij ernstige en systematische schending van de mensenrechten en maakt hiervoor gebruik van een uitsluitingslijst op basis van o.a. de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Het wapenbeleid van vdk is ook goed: vdk heeft een nultolerantie voor bedrijven die betrokken zijn bij de productie en handel van wapens of militaire apparatuur ontwikkeld voor militaire doeleinden, zowel voor conventionele als niet-conventionele wapens of wapensystemen.

Praktijk

De praktijk van vdk is in lijn met haar beleid. vdk, of beleggingsfondsen die de bank aanbiedt, heeft geen investeringen in de selectie van controversiële bedrijven uit *Dirty Profits V*, noch in de controversiële mijnbouwbedrijven uit *Gedolven grondstoffen, ontgonnen winsten*.

+/-

Stabiliteit en reële economie

vdk bank scoort redelijk goed op de verschillende ratio's: ze zet wel maar 45% van haar middelen in voor leningen aan de reële economie, maar er wordt niet belegd in derivaten. vdk heeft een eigen vermogen van 7% en wordt voor 49% gefinancierd met spaargeld.

Manier van werken

De transparantie van vdk is matig. De bank publiceert slechts gedeeltelijk de namen van de bedrijven of overheden waarin ze investeert. Het bonusbeleid is niet publiek maar wel voldoende volgens onze beoordeling: enkel directieleden en commercieel medewerkers kunnen een beperkt variabel loon ontvangen. Senior management en back office personeel (waaronder *risk takers*) ontvangen geen variabel deel, behalve een beperkte algemene bedrijfsbonus gericht op interne energiebesparing.

+

Colofon

Onderzoek: Wietse Frickel, Gabor Kende, Sébastien Mortier, Frank Vanaerschot, Luc Weyn

Redactie: Marjon Meijer, Sébastien Mortier

Ontwerp: Badly Designed Suitcase, Janneke Janssen

Druk: De Wrikker

Dit is een publicatie van FairFin vzw, in het kader van het BankWijzer project. FairFin kan niet aansprakelijk gesteld worden voor individuele schade geleden door het gebruik van de informatie uit deze publicatie.

FairFin streeft samen met burgers en organisaties naar een hervorming van het financieel systeem, zodat dat ten dienste komt te staan van een duurzame en sociaal-rechtvaardige maatschappij.

BankWijzer is een online tool waar bankklanten kunnen checken hoe hun bank scoort op maatschappelijke thema's. De Belgische BankWijzer coalitie bestaat naast FairFin uit Bond Beter Leefmilieu, Vrede, Netwerk Bewust Verbruiken, 11.11.11, CNC-D-11.11.11, ACV, CSC, Amnesty International, Financité en Oxfam Solidariteit. BankWijzer is de Belgische poot van het internationale initiatief **Fair Finance Guide International**, met collegaprojecten in Zweden, Noorwegen, Nederland, Duitsland, Japan, Indonesië, Brazilië en Frankrijk. Fair Finance Guide wordt financieel ondersteund door SIDA, het Zweeds ministerie van Ontwikkelingssamenwerking. www.bankwijzer.be

Ieder jaar van 18-25 oktober organiseert FairFin de **Move Your Money Week**. Gunt u uw geld ook een betere plek? Kijk dan op www.moveyourmoney.be voor bruikbare tips en activiteiten.

Maak publicaties als deze mee mogelijk: steun FairFin met een gift

Onafhankelijk onderzoek naar activiteiten van banken en andere financiële spelers kunnen we alleen doen met onafhankelijke steun.

Vond u deze publicatie waardevol? Steun FairFin dan met een gift. Maak een bedrag naar keuze over op rekening BE 10 5230 8038 6504 (BIC: TRIOBEBB) van FairFin met de mededeling 'onderzoek'.

Alle beetjes helpen!

Voor giften vanaf 40 euro krijgt u via een fiscaal attest tot 45% van het gestorte bedrag terug.